

Дмитро БУРІМ
(Київ, Україна)

УДК: 94(430).061.1 – 054.72 (=161.2) «1938/1945» М. Сушко

**Микола Сушко та Організація
українських націоналістів:
до питання про партійно-
політичну приналежність голови
Української установи довіри
в Німецькій імперії (1938–1945)**

Питання про партійно-політичну приналежність голови Української установи довіри в Німецькій імперії д-ра Миколи Сушка виникло й активно дискутувалося під час створення Української установи довіри, обговорення кандидатури на посаду голови установи та протягом всього періоду її діяльності. При чому дискусії тривали як в середовищі української політичної еміграції в Німеччині, так й в колах німецьких державних структур (Міністерство закордонних справ; Зовнішньополітичне відомство НСДАП; Головне управління імперської безпеки, зокрема Таємна державна поліція; Верховне командування збройних сил Німеччини). Залишається воно дискусійним й сьогодні.

Історія Української установи довіри в Німеччині дотепер не була об'єктом спеціального дослідження. Щоправда, деякі автори, вивчаючи суміжні проблеми, торкалися в своїх роботах певних питань історії заснування та діяльності цієї установи [3; 4; 6; 8; 11; 12; 13; 14; 16; 20; 21; 30; 38]. Звертали увагу дослідники й на проблему партійно-політичної приналежності голови Української установи довіри д-ра Миколи Сушка.

Так, український дослідник історії Організації українських націоналістів А. В. Кентій в своїй роботі *“Нариси історії Організації українських націоналістів (1929–1941 рр.)”*, висвітлюючи політику німецьких урядових структур в українському питанні та німецько-українські взаємини, між іншим, зазначав, що “в Берліні перевага в цілому віддавалася націоналістам, хоч досить впливові німецькі чинники інколи дотримувалися іншої думки. Але незаперечним є той факт,

що керівником “Української служби довір’я” у Німеччині, яка мала репрезентувати перед німецькою владою всі українські емігрантські організації, обрали доктора М. Сушка, *тісно пов’язаного саме з ОУН* (курсив – Д. Б.). Проти його призначення було багато заперечень, зокрема, з боку гетьманців, але доцільність взяла гору над симпатіями”[8, с. 104–105].

Висвітлюючи українсько-німецькі стосунки напередодні та в перші роки Другої світової війни, В. Косик в своїй роботі “*Україна і Німеччина у другій світовій війні*” писав, що “війна повністю змінила українську політичну ситуацію як в Україні, так і на еміграції. На Україні, окрім ОУН, зникли всі політичні партії. Керівники цих партій, яким удалося емігрувати, не могли вести ніякої політичної діяльності. У Німеччині рух Скоропадського втратив популярність. Тільки ОУН скрізь утвердилась як вирішальна сила. Вона взяла під контроль Українське національне об’єднання (УНО), яке було найважливішим соціокультурним товариством українських емігрантів у Райху та у протектораті Моравії та Богемії. *Всупереч бюро зовнішньої політики націонал-соціалістської партії, ОУН удалося поставити свою людину на чолі Української Установи Довір’я (Ukrainische Vertrauensstelle), створеної німецькою владою у Берліні* (курсив – Д. Б.)” [11, с. 81].

Енциклопедія українознавства подає нам такі відомості стосовно д-ра Миколи Сушка: “Сушко Микола (*1909), народився у Відні, де кінчив правничі студії (1934); український студентський діяч: 1931–32 голова товариства “Січ”, 1933 – ЦЕСУС, делегат на міжнародні студентські з’їзди. 1938–45 очолював Українську Установу Довір’я з осідком у Берліні. По війні видавець у Зальцбурзі (Австрія)”¹.

Важливу характеристику М. Сушка подає у своїх спогадах колишній український емігрант, сучасник тогочасних подій Василь Яріш: “Директором Української Установи Довір’я (У.У.Д.) від 1938 року був

---

¹ Енциклопедія українознавства . У 10-ти томах / Гол. ред. Володимир Кубійович. – Париж; Нью-Йорк, 1954–1989. – С. 3110. Див. також: Encyclopaedia of Ukraine. Volume V. – St-Z / Edited by Danylo Husar Struk. – Toronto; Buffalo: London, 1993. – P. 114: “Sushko, Mykola, b 1909 in Vienna. Student and political activist. A lawyer by profession, he finished law school in Vienna. In 1931–31 he headed the Sich student society in Vienna, and in 1933 he was a delegate of the Central Union of Ukrainian Students at the international student congresses. In 1938–45 he headed the Ukrainian Institute of Trust in Berlin. After the war he settled in Salzburg and became a publisher”.

доктор Микола Сушко, людина високо освічена, по званню правник, колишній студентський діяч на терені Відня і на пості голови Українського Академічного Товариства “Січ” у Відні і в ЦеСУС-і” [30, с. 184–187].

Питання організації установ, які б контролювали та регламентували життя та діяльність емігрантів в Німецькій імперії виникло в середині 1930-их років. Утворення установ довіри – Російської, Кавказької та Української – для бездержавних емігрантів, які перебували на території Німеччини, однак не були підданими імперії, розглядалось у загальному руслі уніфікаційних процесів, які відбувалися в Німеччині після приходу до влади НСДАП у 1933 році. Ці установи призначалися перш за все для виконання контрольних-адміністративних функцій, реєстрації, прямого та непрямого поліцейського нагляду та регулювання життя й діяльності безпідданих в імперії. Питання контролю за емігрантами набуло більш конкретного змісту напередодні Другої світової війни. Еміграційне законодавство уточнювалось й протягом воєнних років.

3 літа 1936 року розпочала діяльність Російська установа довіри (*Russische Vertrauensstelle*) [38, S. 36–55]. Тоді було зліквідовано стару приватну Російську установу довіри та засновано державну інституцію Російської установи довіри, яку очолив колишній генерал російської армії Василь Біскупський².

1-го вересня 1938 року існує до того часу грузинське консульське бюро в Берліні (*Georgische Beratungsstelle*) було перетворено на Кавказьку установу довіри [34, Bl. 231]. Керівником Установи був затверджений доктор Володимир Ахметелі, колишній грузинський посол в Берліні, заступником – колишній керівник грузинського консульського бюро князь Олександр Абхазі [33, Bl. 116].

---

² Біскупський Василь, народився у 1879 році у Санкт-Петербурзі. Генерал російської армії. В еміграції в Німеччині. Перебував у доволі близьких особистих стосунках з колишнім гетьманом генералом П. Скоропадським. Належав до групи правих монархістів у Мюнхені, яка на початку 20-х років активно співпрацювала з націонал-соціалістами. (Werner, Günter Die Geschichte der russisch-orthodoxen Kirche in Deutschland in den Jahren 1920–1950. – Sigmaringen, 1982. – S. 11. Тут цитуємо за: Dodenhoeft, Bettina Laßt mich nach Rußland heim: russische Emigranten in Deutschland von 1918 bis 1945. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang, 1993. – S. 45.).

Українська установа довіри в Німецькій імперії³ розпочала свою діяльність 1-го грудня 1938 року та діяла до падіння Третього Рейху – до весни 1945 року. 12 грудня 1938 року Українська пресова служба в Берліні повідомила про заснування Української установи довіри:

“З днем 1-го грудня біжучого року розпочав свої чинності “Комісаріат для українських справ в Німецькій державі” (“Ukrainische Vertrauensstelle im Dritten Reiche”). Приміщення Комісаріату є: Berlin W 30, Bayerischer Platz 3⁴ /тел. 262518/. На чолі Комісаріату стоїть доктор Микола Сушко.

Комісаріат для українських справ має за завдання заступати інтереси бездержавних українців, що мешкають у німецькій державі, влещувати зносини українців з державними урядами, спрямовувати куди слід старання в таких справах як паспорти, дозволи на побут, дозволи на працю та порадою бути помічним кожному українцеві в його персональних справах. Щоби могли вповні відповісти цим завданням, переводиться спис стану осіб. В тій цілі взивається всіх українців, що живуть в межах німецької держави, негайно подати Комісаріатові до відома свої імена і назвища та адреси. В інтересі кожного бездержавного українця є до кінця 1938 року зареєструватися в Комісаріаті. Ті українці, що під цю пору належать до українських організацій, одержать безпосередньо від Управ своїх організацій відповідні листки зі запитам, кінчними до переведення спису осіб. Ті українці, що не належать до ніякої української організації, повинні звернутися безпосередньо до Комісаріату для українських справ” [16; 29, арк. 38].

Компетенції Української установи довіри у Німеччині підлягали не всі українці, що перебували протягом Другої світової війни на території Третього Рейху. *Українськими емігрантами* вважалися лише ті українці, які прибули до Німеччини (Німеччина, Австрія, Протекторат Богемія та Моравія) до 22 червня 1941 року, тобто до початку війни проти СРСР. Вони мали зареєструватися в Українській установі довіри та могли користуватися послугами цієї установи. Решта українців

³ Офіційна назва установи в німецькій мові: “Ukrainische Vertrauensstelle im Deutschen Reiche” – В статті використовується назва “Українська установа довіри в Німецькій імперії”. В літературі можна зустріти: “Українська установа довір’я”, “Українське бюро довіри”, “Українська служба довіри”, “Комісаріат для українських справ в Німецькій державі”.

⁴ Бюро Української Установи Довіри в Берліні з 20 жовтня 1941 року знаходилось за адресою: Berlin SO 36, Marianenplatz 14.

у Третньому Рейху зараховувалися до інших категорій не громадян імперії (напр., “робітники зі Сходу”) та ними вже займалися інші німецькі міністерства та відомства.

”Основним завданням У.У.Д. (*Українська установа довіри – Д. Б.*), – писав у своїх спогадах “*Українська Установа Довір’я в Німеччині. Офіційно: Ukrainische Vertrauensstelle im Deutschen Reiche*” свідок тогочасних подій Василь Яріш, – було ведення точного обліку українців, які перебували в Німеччині в характері цивільних робітників. В зв’язку з тим, кожний українець чи українка, що працювали в Німеччині, повинні зголоситися та постаратися про виказку від Української Установи Довір’я. Ця виказка (*посвідчення – Д. Б.*) була визнана офіційним особистим документом даної особи. Для одержання виказки У.У.Д. треба було виповнити відповідний формуляр, відповісти на запити поставлені в ньому і власноручно підписати цей формуляр. До виповненого й підписаного формуляра треба було залучити дві завірені і підписані фотографії апліката і все це передати або переслати до бюро У.У.Д. Виказка Української Установи Довір’я була зеленої краски, подавала ім’я й прізвище, особисті дані і знімок власника. Ці інформації були завірені печаткою У.У.Д. і підписом урядовця. Виказка У.У.Д. була визнана урядовими чинниками, наприклад: Урядом Праці, Прохарчування тощо. Бувало, що виказки У.У.Д. захищали наших робітників перед сваволею німецьких працедавців” [30, с. 184–187]⁵. І далі: “Українська Установа Довір’я мала також право видавати виказки полоненим воякам-українцям, коли переводжено їх у стан цивільних робітників. Це торкалося виключно українців з польської армії, але до українських полонених із сов’єтської армії Українська Установа Довір’я не мала жадного доступу (Українські робітники, привезені із східноукраїнських земель на примусові роботи до Німеччині перебували в спеціальних таборах та їхніми долями займалися інші відомства Німеччини)” [30, с. 184–187].

Окрім центрального бюро в Берліні, засновано філії Української установи довіри у Відні, Празі та Лодзі. До того ж, діяло кілька, так

---

⁵ Яріш В. Українська Установа Довір’я в Німеччині. Офіційно: *Ukrainische Vertrauensstelle im Deutschen Reiche* // Українці в Берліні (1918–1945). Пропам’ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З’їзду 5-го вересня 1981 року в Шератон готелі в Торонто, Канада. Редактор: Василь Верига. – Торонто, 1996. – С. 184–187.

званих, “*мужів довір'я*” у Діршау, Каліші, Торні, Бромберзі, Білостоці та Білітці⁶.

Питання про необхідність утворення Української установи довіри у Німеччині виникло ще навесні 1936 року під час організаційних заходів навколо Російської установи довіри. Обговорювались і кандидатури на посаду голови установи. Поряд з кандидатурою німецького підданого, банківського службовця О. Скорописа-Йолтуховського, називалася також кандидатура українського емігранта, професора З. Кузеля, який на той час працював в Українському науковому інституті в Берліні [32, Вл. 105].

Однак, через комплекс об'єктивних та суб'єктивних факторів, німецькі урядові структури лише влітку – восени 1938 року предметно стали до організації Української установи довіри. Щодо керівника установи, то ситуація, як і два роки тому, довгий час залишалася остаточно нез'ясованою. Як найбільш вірогідний кандидат на посаду голови Української установи довіри німецькою стороною розглядався доктор Микола Сушко.

Питання вибору кандидатури на посаду голови Української установи довіри в Німеччині мало важливе значення не тільки для сворення та діяльності самої установи. Під час його вирішення рельєфно проявились як інтереси зацікавлених німецьких державних структур, так і провідних громадсько-політичних об'єднань української еміграції в Німеччині – Української громади та Українського національного об'єднання, які мали яскраво виражену політичну орієнтацію.

Дві найбільші українські громадські організації емігрантів – Українська громада та Українське національне об'єднання, – які отримали

---

⁶ Від Головної управи УНО // Український Вісник (Берлін) Орган Українського національного об'єднання в Німеччині. – Ч. 21 (120). – 17 жовтня 1943 року. – С. 4: Адреси Українських Установ Довір'я: 1) *Ukrainische Vertrauensstelle im Deutschen Reiche*, Berlin SO 36, Marianenplatz 14; 2) *Stützpunkt Wien der Ukrainischen Vertrauensstelle*, Wien VII, Karl Schweighofergasse 3; 3) *Stützpunkt Prag der Ukrainischen Vertrauensstelle*, Prag III, Schererstraße 6; 4) *Stützpunkt Litzmannstadt der Ukrainischen Vertrauensstelle*, Adolf-Hitlerstraße 92. Адреси Мужів Довір'я (*Anschriften der Vertrauensleute*): Emil Rusin, Dirschau, Friedrichstraße 7; Wladymir Illiuk, Kalisch, Richterstraße 1; Thomas Sypnewski, Torn, Nürnbergerstraße 30; Iwan Nawalkowskyj, Bromberg, Hanfstraße 16; Wasyl Risnyk, Bialistock, Roonstraße 10; Iwan Melnyk, Bielitz, Rotenturmstraße 9a.

від німецького уряду право на легальну діяльність в імперії – перебували в стані конкурентної боротьби за вплив на українське емігрантське середовище в Німеччині та за право бути єдиним репрезентантом української національної справи перед німецькою владою⁷. Напередодні та в роки Другої світової війни Українське національне об'єднання стає найбільш масовою та впливовою громадсько-політичною організацією українських емігрантів в імперії⁸. Щоправда, до кінця війни український гетьманський рух в еміграції на чолі з колишнім гетьма-

---

⁷ В звіті таємної державної поліції за 1938 рік повідомлялося, що в майбутньому буде дозволено існування лише двом з існуючих на сьогодні в Німеччині українським емігрантським організаціям, а саме УНО та гетьманському руху з Громадою. Підготовчу роботу по ліквідації решти організацій вже розпочато. (Bundesarchiv Berlin – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3061 (Звіт Таємної державної поліції за 1938 рік). – Bl. 229).

⁸ “У 1940 році створено 15 нових філій та 130 гуртків, а число членів зросло до 13.260 осіб. В 1941 році створено Обласні Управи в таких містах: в Данцігу – на Східну і західну Прусію; в Катовицях – на Горішній Шлезьк; в Празі – на Протекторат; в Нільвінген – для Західної Мархії та Люксембургу; в Райхенбергу – на Саксонію і Судети; в Ганновері – на Ганновер, Шлезвіг-Гольштайн, Ольденбург-Вестфалію, та в Бреславі – на Долішній Шлезьк. На кінець 1941 року УНО зросло до 36.042 членів, зорганізованих у 1.200 гуртках, 61 філіях та в 7-ох Обласних Управах. Зріст членства тривав до половини січня 1942 р. За половину січня 1942 р. вписалося 3.639 нових членів.... В загальному – УНО досягнуло майже 40 тисяч членів. В другій половині цього ж місяця, прийшло зарядження від німецького уряду, яке зобов'язувало Головну Управу УНО не приймати в члени УНО т.зв. цивільних робітників з Генеральної Губернії. Могли бути членами УНО лише ті українці, які прибули до Німеччини до 1-го вересня 1939 року, тобто до вибуху II-гої світової війни, або ті, що прибули після 1-го вересня з інших країн Європи, за виїмком Польщі. Ті клитини, що склалися з цивільних робітників, мали бути розв'язані. Це обмеження сильно відбилося на дальшому розвитку УНО в Німеччині. Цього ж місяця (червень 1942 року) новим зарядженням урядових чинників привернено Головній Управі УНО право організаційної праці серед українців, які прибули до Німеччини перед вибухом німецько-совєтської війни, ц.е. перед 22-гим червня 1941 року.” Детально дивись: Роман Скиба Українське Національне Об'єднання (УНО) в Німеччині. До генези постанов УНО. // Українці в Берліні ... С. 177–183 (С. 179–180).

ном П. Скоропадським, Українська громада в Німеччині, маючи певну постійну підтримку в українському емігрантському середовищі та з боку зацікавлених німецьких державних, урядових та партійних структур – передусім міністерства закордонних справ та зовнішньополітичного відомства НСДАП – продовжував активно діяти, зберігаючи певну кількість членів та симпатиків.

У звіті Таємної державної поліції за вересень 1938 року зазначалось, що для того, “щоб позбутися існуючих в українському емігрантському середовищі протиріч, в кінці вересня цього року було розпочато роботу по заснуванню Української установи довіри. Бюро Установи знаходиться за адресою: Berlin, Bayerischer Platz 3. Кому буде довірено керівництво Установою – ще остаточно не вирішено. Як найбільш вірогідний кандидат розглядається д-р Микола Сушко, який працював як Kurkommissar in Bad Hall / Oberösterreich. Сушко є *українцем за походженням*, дістав, щоправда, вже багато років тому *австрійське громадянство* та є таким чином *підданим імперії* (Reichsdeutscher). *Він є членом НСДАП*. При пануючій роздробленості в середовищі української еміграції він є одним з небагатьох кандидатів, які здатні очолити установу, до того ж він є *в політичному відношенні повністю незаангажований* (курсив – Д. Б.)” [33, ВІ. 116].

В жовтні 1938 року Таємна державна поліція повідомляла, що “протистояння між УНО та гетьманським рухом триває й далі. Протиріччя останнім часом загострилися через можливе в майбутньому заснування Української установи довіри, а саме тому, що *обидві партії намагаються поставити на чолі цієї установи свого кандидата* (курсив – Д. Б.). Проти доктора Миколи Сушка, кандидатура якого розглядалася на посаду голови Української установи довіри, останнім часом з’явилися певні сумніви. Передусім вказують на те, що М. Сушко є нібито членом УНО та підтримує дуже тісні стосунки з Організацією українських націоналістів” [33, ВІ. 60].

Влітку – восени 1938 року з боку відповідних німецьких державних структур – міністерство закордонних справ, головне управління імперської безпеки, міністерство внутрішніх справ, зовнішньополітичне відомство НСДАП та ін. – активно здійснювалися заходи в справі організації Української установи довіри у Німеччині. При цьому одним з ключових питань, навколо якого точилися дискусії між головними дійовими структурами означеного процесу, було питання вибору кандидата на посаду голови Української установи довіри.

29 вересня 1938 року начальник поліції безпеки звернувся листовно до зовнішньополітичного відомства НСДАП з проською погодитися з кандидатурою доктора М. Сушка на посаду голови Української установи довіри, оскільки д-р М. Сушко, за даними поліції, був відповідною кандидатурою на цю посаду [2, арк. 225].

3 жовтня, відповідаючи на цей лист начальника поліції безпеки, керівник штабу зовнішньополітичного відомства НСДАП А. Шиккеландц висловив великі сумніви з приводу кандидатури доктора М. Сушка на посаду керівника Української служби довіри в Німеччині, оскільки, за їхніми даними, М. Сушко перебував у тісному зв'язку з Організацією українських націоналістів (ОУН) та був нібито родичем Романа Сушка, одного з керівників групи Коновальця в Польщі. Через що, на думку АПА НСДАП⁹, могли виникнути великі політичні ускладнення у польсько-українських питаннях [2, арк. 225].

В листопаді 1938 року “розходження в думках щодо того, яку особу уповноважити до керівництва Української установи довіри, змогли подолати. Після того як Міністерство закордонних справ відізнало свої сумніви проти кандидата, якого висувало верховне головнокомандування німецьких збройних сил, доктору М. Сушкові довірено керівництво установою” [33, ВІ. 90].

Однак вже після того, як 1-го грудня 1938 року Українська установа довіри офіційно розпочала свою діяльність, Зовнішньополітичне відомство НСДАП заявило протест проти призначення М. Сушка на посаду голови установи. 12 грудня 1938 року начальник поліції безпеки надіслав лист-відповідь на протест Зовнішньополітичного відомства НСДАП в справі призначення доктора М. Сушка на посаду керівника установи, який зовнішньополітичне відомство НСДАП заявило у листі від 8 грудня 1938 року [2, арк. 220]. В листі вказувалося на те, що зовнішньополітичне відомство НСДАП протестувало проти призначення доктора М. Сушка, керуючись політичними міркуваннями, що призначення доктора Миколи Сушка на посаду керівника Української установи довіри означало би політичну тотожність імперії (Рейху) з українських питань з групою Ярого–Коновальця” [2, арк. 209–211].

---

⁹ “Außenpolitisches Amt der Nationalsozialistischen Deutschen Arbeiterpartei”; “APA der NSDAP”; “АПА НСДАП”. В тексті використовується назва “Зовнішньополітичне відомство НСДАП”.

Керівництво Зовнішньополітичного відомства НСДАП закликала до більш обережного ставлення до Організації українських націоналістів (групи Коновальця–Ярого) та співпраці з нею німецьких міністерств і відомств та висловило свою принципову позицію: не зосереджуватись на підтримці будь-якої однієї української партійно-політичної сили, а співпрацювати з усіма напрямками, які можуть стати у пригоді в майбутньому з огляду на можливі військові дії на Сході [2, арк. 209–211].

Після проведення слідчих заходів в справі приналежності доктора М. Сушка до українського націоналістичного руху та Організації українських націоналістів Таємна державна поліція повідомила, що доказів відносно перебування доктора Миколи Сушка в групі Ярого–Коновальця або в Організації українських націоналістів немає. Отримавши незаперечливу відповідь від польських дипломатів стосовно кандидатури д-ра М. Сушка, змінило свою позицію на позитивну щодо кандидатури М. Сушка й міністерство закордонних справ, яке, посилаючись на можливі протести та ускладнення з боку польської сторони в разі призначення на посаду голови Української установи довіри члена ОУН, спочатку приєдналось до протесту зовнішньополітичного відомства НСДАП [2, арк. 209–211].

15 грудня 1938 року керівник штабу зовнішньополітичного відомства НСДАП А.Шиккеданц в черговий раз листовно звернувся до начальника поліції безпеки з протестом проти призначення доктора М. Сушка на посаду керівника Української установи довіри [2, арк. 220].

17 грудня 1938 року відбулася телефонна розмова між А. Шиккеданцем (Зовнішньополітичне відомство НСДАП) та адміралом В. Канарісом (Абвер) стосовно Української установи довіри в Берліні, під час якої Адмірал В. Канаріс повідомив, що він “не може погодитися з відмовою АПА відносно призначення М. Сушка, не повідомивши про це фюрера. Додав, що вся робота протягом трьох років здійснювалась зі згоди високих інстанцій. Та, що він досяг згоди з цього приводу з гестапо, а також й два дні тому з міністром закордонних справ фон Ріббентропом” [2, арк. 208–209].

Розслідування в справі приналежності доктора М. Сушка до Організації українських націоналістів було проведено восени 1938 р. Після чого, в грудні 1938 року, вже після офіційного відкриття Української установи довіри, зовнішньополітичне відомство НСДАП ініціювало

нове додаткове слідство в цій справі та виступило з пропозицією зняти доктора М. Сушка з посади голови установи.

21 грудня 1938 року у рейхсляйтера А. Розенберга (зовнішньополітичне відомство НСДАП) відбулася нарада, в якій взяли участь представники верховного головнокомандування, зокрема Абверу, адмірал В. Канаріс, підполковник Е. Лахоузен та майор Е. Штольце, в ході якої було обговорено комплекс питань, пов'язаних з Українською установою довіри та призначенням голови цієї установи [2, арк. 225–227].

Адмірал В. Канаріс ще раз запевнив, що доктор М. Сушко не був співробітником групи Коновальця–Ярого або ОУН. Це встановлено точно з боку верховного головнокомандування та гестапо [2, арк. 226].

На засіданні було прийнято наступне рішення: “Виходячи з тієї думки, що названий доктор Микола Сушко не був і не є співробітником групи Коновальця–Ярого або ОУН, зовнішньополітичне відомство НСДАП погоджується з його призначенням при тій умові, що йому будуть надані в якості помічників по одному представнику від групи Скоропадського та групи Коновальця–Ярого або ОУН” [2, 225–227]. При цьому зазначалось, що Українська установа довіри є цілком не політичною установою, яка служить лише для реєстрації та економічного забезпечення емігрантів та є відповідним за утримання порядку серед українських емігрантів. Також було вирішено визначити по одному раднику для українського довіреного, взятих від групи П. Скоропадського та УНО [2, арк. 183–186].

8 лютого 1939 року співробітник зовнішньополітичного відомства НСДАП А. Шиккеданц в листі до начальника поліції безпеки зазначив, що його структура, більше не має заперечень проти призначення доктора Миколи Сушка керівником Української установи довіри. Що було підтвердженням позиції АПА, яку воно висловило в листі до таємної державної поліції від 21 грудня 1938 року [2, арк. 179].

Остаточне затвердження д-ра Миколи Сушка на посаді голови Української установи довіри в Німеччині відбулося лише 14 лютого 1939 року. 18 лютого 1939 року начальник Таємної державної поліції Г. Мюллер, відповідаючи на лист А. Шиккеданца від 8 лютого 1939 року, повідомив, що отримавши лист з позитивною відповіддю від зовнішньополітичного відомства НСДАП від 8 лютого 1939 року, 14 лютого 1939 року він остаточно затвердив доктора М. Сушка на посаді керівника Української установи довіри та домовився з ним відносно його діяльності та повноважень [2, арк. 178].

Однак і після цього продовжувалися суперечки як в українському емігрантському середовищі, так й між представниками німецьких державних структур. В звіті Таємної державної поліції за квітень–червень 1939 року, між іншим, зазначалося, що протиріччя та взаємні звинувачення між Українським національним об'єднанням та гетьманським рухом продовжуються з не меншою гостротою. Більше того, протиріччя стали, здається, ще гострішими після утворення Української установи довіри та призначення д-ра М. Сушка головою цієї установи. Гетьманський рух не бажав співпрацювати з Українською установою довіри та не дозволяв своїм членам реєструватися в ній, оскільки голова Української установи довіри був, на їх думку, членом УНО та представляв нібито лише інтереси УНО. Всі попередні спроби примирити конфліктуючі сторони, можна розглядати як ті, що зазнали поразки [36, ВІ. 160].

Керівники центральної організації Української громади у Берліні та її філій у Празі й Відні, гетьман П. Скоропадський особисто, не могли погодитися з певною втратою своїх позицій в українському емігрантському середовищі та з тим фактом, що на посаду голови Української установи довіри в Німеччині було затверджено людину, що не належала до гетьманського руху. Це виявилось у бойкоті Української установи довіри з боку гетьманського руху; відмові співпрацювати; блокуванні заходів з реєстрації членів Української громади, що її, за вимогою німецької влади, намагалася здійснити Українська установа довіри; у багаторазових зверненнях керівників Українського гетьманського руху до німецьких владних структур.

Критика діяльності центрального бюро Української установи довіри в Берліні, її голови доктора Миколи Сушка персонально та окремих представництв-філій з боку гетьманців з різним ступенем інтенсивності тривали протягом усього часу існування цієї інституції, з 1938 рік по 1945 рік, а особливо активно та безкомпромісно в перші роки роботи установи. Навіть після досягнення певного компромісу та погодження гетьманців співпрацювати у структурах Української установи довіри з їхнього боку неодноразово лунали загрози припинити співпрацю та відкликати своїх представників з УУД нібито через порушення керівництвом установи попередніх домовленостей – бути позапартійною та для всіх українських емігрантів однаково рівною інституцією [2, арк. 139].

При цьому доцільно розрізняти завдання й цілі Української установи довіри в Німеччині, як їх бачили німецькі владні структури, що її організовували, та як на це дивилися українські емігранти – пооди-

нокі та організовані у союзи й товариства – які мрії та сподівання пов'язували вони з заснуванням та діяльністю цієї установи. Та з іншого боку, розглядаючи результати діяльності цієї установи, слід звертати увагу на те, як оцінювали діяльність Української установи довіри німецька та українська сторони, чи справдилися їхні надії, чи досягли вони поставлених цілей.

Так, в листі начальника поліції безпеки та СД від 17 жовтня 1940 року керівнику штабу зовнішньополітичного відомства НСДАП Арно Шиккеданцу стосовно української еміграції та Української установи довіри в Німеччині, розповідаючи про свою розмову з гетьманом П. Скоропадським, протягом якої останній пообіцяв переглянути свої позиції та ставлення до Української установи довіри, начальник поліції безпеки писав: "...помилка в поглядах гетьмана Скоропадського полягала в тому, що він в Українській установі довіри бачив політичну установу, тоді як вона є суто адміністративною установою, яка реєструє українців за завданням мого відомства, надає їм роботу, дозвіл на місце проживання та паспорт й допомагає їм у різноманітних особистих потребах" [2, арк. 191].

Щодо питання про призначення на посаду голови Української установи довіри в Німеччині д-ра М. Сушка в листі зазначалось наступне: "Німецький підданий та старий партійний товариш доктор Микола Сушко був призначений на посаду голови Української установи довіри у 1938 році спільним рішенням Зовнішньополітичного відомства НСДАП, Головного командування німецької армії, Міністерства закордонних справ та Головного управління імперської безпеки." І далі: "*Проти цього призначення з самого початку виступав гетьманський рух Павла Скоропадського, тому що він не належав до цього руху (курсив – Д. Б.)*" [2, арк. 190].

В *Додатках* публікуємо документи, які висвітлюють питання партійно-політичної приналежності голови Української установи довіри в Німецькій імперії, – результати розслідувань відповідних німецьких структур щодо політичного минулого доктора Миколи Сушка, його ідейно-політичних уподобань, а головне, стосовно його зв'язків з Організацією українських націоналістів. Документи зберігаються в фондах Галузевого Державного архіву Служби безпеки України. Тексти архівних документів подані російською мовою. Це завірені переклади з німецькомовних оригіналів, зроблені свого часу співробітниками органів безпеки. Правопис збережений. Оригінали в справі відсутні.

ДОДАТКИ

Документ

Доповідна записка щодо наради в Тасмній державній поліції від 7 жовтня 1938 року в справі утворення Української установи довіри в Німеччині за участю представників Гестапо, міністерства закордонних справ, головного командування (Абверу), зовнішньополітичного відомства НСДАП та міністерства пропаганди. *(Машинопис. Завірений переклад з німецької мови на російську).*

Строго доверительно.

Доклад о совещании в гестапо от 7 октября 1938 года.

Присутствовали:

Штандартенфюрер Мюллер от гестапо, председатель.

Правительственный советник Геллер, от гестапо.

Криминальный советник Шредер, от гестапо.

Старший правительственный советник доктор Ветц, от главного управления полиции безопасности.

Капитан Е. Дэринг от верховного главнокомандования, тайный советник Шлип от министерства иностранных дел, советник посольства, майор Гейденхаген от министерства иностранных дел, Штукленберг от министерства пропаганды, члены партии Геральд Зиберт и Эйхен Дюрксен от внешнеполитического ведомства.

Штандартенфюрер Мюллер открывает заседание с кратким обращением к присутствующим, в котором он говорит о том, что было бы желательно выяснить вопрос русской эмиграции, вопрос украинского доверенного ведомства и т. д. и единого соглашения между ведомствами.

Планом предусмотрено проводить периодически совещания, следующее состоится приблизительно через 8 дней. Первым делом штандартенфюрер Мюллер коснулся вопроса украинского доверенного ведомства /фертрауенсштелле/, руководителем которого был предусмотрен доктор Сушко. Против его назначения имеются возражения потому, что он, якобы, родственник полковника Романа Сушко из группы Коновальца. Этот вопрос, однако, выяснен и установлено верховным главнокомандованием, что это предположение необосновано. После этого штандартенфюрер Мюллер обратился к представителям АПА / внешнеполитического ведомства / с просьбой высказаться по этому вопросу. Тогда партийный товарищ Дюрксен заявил следующее:

Основное отношение внешнеполитического ведомства к вопросу украинского доверенного ведомства вкратце следующее:

Существенная задача украинского доверенного ведомства состоит в обеспечении украинцев, вышедших из находящихся под властью большевиков областей. При организации и проведении работы украинского фертрауенштелле следует избегать всего того, что могло бы затронуть в вопросе польско-украинских отношений. Поэтому необходимо, чтобы руководство украинской фертрауенштелле было доверено личности, которая в данном вопросе была бы вне всякого подозрения. Ведь если доверенный и будет заниматься лишь чисто административно-полицейскими делами, все-таки политические последствия неизбежны, это надо тщательно обдумать заранее.

На замечания капитана Дэринга, что доверенный не имеет никаких политических заданий, Дюрксен еще раз напомнил, что он говорил лишь о политических последствиях, которые обязательно возникнут.

Затем выступил тайный советник Шлип и прочитал актовую запись польского советника князя Любомирского, в котором высказывается мнение против назначения доктора Сушко на пост украинского доверенного ввиду того, что он принадлежит к группе Коновальца. Копия этой записи будет передана участникам этого совещания.

Партийный товарищ Зиберт обращает внимание на то, что этим сообщением подтверждаются сомнения АПА. Тогда капитан Дэринг заметил, что с поляками можно будет войти в соглашение. Штадартенфюрер Мюллер и капитан Дэринг стараются поддержать кандидатуру доктора Сушко, как германского подданного и партийного товарища. Капитан Дэринг разъясняет, что в сущности имеются три группы украинцев: группа Скоропадского, группы Петлюры и Коновальца. Из всех групп верховное главнокомандование признало группу Коновальца-Ярого. Со Скоропадским велось очень много переговоров, но его материальные требования неисчислимы и для немецких ведомств неприемлемы. Он, между прочим, называл Скоропадского “мертвым человеком” и уверял, что молодежь клонит к группе Коновальца. Тайный сотрудник Шлип сообщил, что министерство иностранных дел платит Скоропадскому ежемесячный почетный оклад в 1000 марок, так как Скоропадский заявил, что у него 20.000 марок долгов. Было решено выплатить ему эту сумму, чтобы он не занимался вновь политикой. Из этих соображений ему сейчас выплачивают не больше 1000 марок в месяц

Ссылаясь на польское заявление, партийный товарищ Мюллер заметил, что это является явным доказательством того, что украинцы вновь обратились к полякам, чтобы препятствовать кандидатуре доктора Сушко. Следовало бы объяснить полякам, что это именно Германия отвлекла группу Коновальца от Польши и направила ее против большевизма. Капитан Дэринг добавил к этому, что группа Коновальца дала верховному главнокомандованию обязательство ничего не предпринимать в Польше, а работать исключительно против большевизма. На это ответил тайный советник Шлип, что, по его мнению, группа Коновальца никогда не откажется от работы против Польши, ввиду того, что ее члены большей частью происходят из украинских областей Польши. Он считает такого рода обещание более или менее иллюзией.

После этого штандартенфюрер Мюллер коснулся вопроса кавказских эмигрантов. Был обсужден вопрос о том, что если грузинским эмигрантам дать доверенного, то и остальные представители кавказских народностей заявят претензии на доверенного. Но ввиду того, что по данным криминального советника Шредера в Германии проживает лишь 120 грузинов, 80 армян и 40 азербайджанцев, было недопустимым для каждой из этих небольших групп создавать доверенное учреждение. Поэтому было решено создать общее кавказское доверенное учреждение, против которого не возражало ни одно ведомство. Первоначально руководителем грузинского доверенного ведомства был князь Абхази. Сейчас он является заместителем руководителя бывшего посланника Ахметели.

Советник посольства майор Гейденхаген выразил сомнение по отношению к личности посланника Ахметели, потому что тот социал-демократ. Абхази, он уверяет, что его отвергает вся грузинская эмиграция. На это ответил капитан Дэринг, что Ахметели еще в 1923 году вышел из грузинской социал-демократической партии и что верховное главнокомандование считает его вполне благонадежным. После долгих пререканий среди грузинской эмиграции, верховное главнокомандование окончательно остановилось на личности Хайдар-Бамата, который был уже испытан, как превосходно придерживающийся указанной линии. Для работы Хайдар-Бамата выбрали тот же путь маскировки, он должен официально заявлять, что он работает на деньги японцев. На это ответил партийный товарищ Дюрксен, что ему стало известно от приехавших из Франции эмигрантов, что Хайдар-Бамат, правда,

сначала и придерживался японской версии, но несколько месяцев тому назад стал открыто говорить, что он работает на немецкие средства. Капитан Дэринг называет это замечание интригой Хайдар-Бамата враждебной грузинской группе. Но он впрочем подтверждает, что разногласия между отдельными кавказскими группами очень крупны. Все же следовало бы попытаться достигнуть соглашения /федерации/ авторитетным путем. Это вполне возможно, ведь раньше, к примеру, в Германии никто не допустил бы мысли объединения Баварии, Пруссии, Саксонии и т. д. в одно государство

Представитель главного отдела полиции безопасности – доктор Вецц заявил, что учреждения отдельных доверенных не в интересах государственной полиции, так как в связи с этим приплыв бесподанных лиц в Германии примет еще больший объем.

После того штандартенфюрер Мюллер еще раз резюмировал все поднятые вопросы и настоял на том, что сначала следует выяснить вопрос об утверждении доктора Сушко в качестве руководителя украинского доверенного ведомства, а затем выяснить вопросы кавказского доверенного. Сегодняшнее совещание является лишь предварительным.

Партийный товарищ Зиберт просит, соответственно полученному от АПА заданию, мнения компетентных ведомств зафиксировать по возможности письменно, чтобы на следующее совещание представители АПА могли бы явиться с определенными указаниями.

Штандартенфюрер Мюллер возражает против переписки, так как таковая уже велась относительно этих вопросов довольно обширно. Тогда Зиберт просит переслать ведомствам по крайней мере установленные пока факты.

Капитан Дэринг заявил, что верховное главнокомандование проводит это согласно распоряжения фюрера, в то время как гестапо является исполнительным органом. Далее Дэринг выразил сожаление по поводу того, что заместитель фюрера не присутствует. Его присутствие препятствовало бы различным учреждениям, как, например, руководителям гитлеровской молодежи, НСКОВ и другим вмешиваться в эти политические дела и помешать единому направлению. Партийный товарищ Зиберт заметил, что штандартенфюреру Мюллеру должно быть хорошо известно, что АПА вполне разделяет его желание. Тут капитан Дэринг с вежливостью обратился лично к Зиберту /при приветствии оказалось, что Дэринг и Зиберт 21 год тому назад,

когда-то имели очень веское совместное приключение на войне / и поставил вопрос в таком смысле, почему АПА вообще “освещает” этот вопрос.

Ведь в этих делах верховное главнокомандование является ведущим и, кроме того, на это имеется распоряжение кабинета. Зиберт ответил, что внешнеполитическое ведомство, конечно, занимается и политическими вопросами, а партийный товарищ Дюрксен добавил, что, насколько ему известно, у них имеются указания заниматься вопросами восточной политики, но он не имеет права распространяться относительно объема этого указания. Внешнеполитическое ведомство занимается, в конце концов, так же как и другие ведомства.

Тогда вмешался штандартенфюрер Мюллер и просил, чтобы верховное главнокомандование и АПА решили этот вопрос на совместном совещании.

Когда речь зашла о том, что на следующем совещании придется заниматься вопросами русских организаций и отдельных лиц, капитан Дэринг заговорил о Солоневиче. Он заметил, что относительно Солоневича в АПА имеется довольно много материала, который он с позволения председателя на следующем заседании согласен представить. На этом заседании он хотел бы лишь заметить, что один очень благонадежный, не занимающийся политикой русский, ему недавно передал, что Солоневич на вопрос – почему он работает вместе с Мюллер-Закомьским, ответил с улыбкой: “Не он меня использует для своих целей, а я его для своих”.

Кроме того, капитан Дэринг поднял еще вопрос о закрытии РСНД ввиду того, что она действует под лозунгом “единой и нераздельной Руси”.

Солоневич тоже является последователем этого направления. Далее он выразился о том, что существует приказ о разгроме России, поэтому следовало бы все, противоречащее этому, отстранить.

Берлин, 7 октября 1938 г. Зл.-Дк I P.

*Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13
Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 221–225.*

Документ

Лист начальника поліції безпеки та СД, відділу IV Д від 17 жовтня 1940 року керівнику штабу зовнішньополітичного відомства НСДАП А. Шиккеданцу стосовно української еміграції та Української установи довіри в Німеччині. (*Машинопис. Завірений переклад з німецької мови на російську*)

Письмо шефа полиции безопасности и СД, отдела IV Д от 17 октября 1940 года партийному товарищу Шиккеданцу руководителю АПА. Относительно украинской эмиграции и украинского доверенного ведомства /фертрауенштелле/ в Берлине.

Многоуважаемый партийный товарищ Шиккеданц.

Полученные Вами воззвания, свидетельствующие о том, что среди организации украинских националистов сейчас происходят крупные пререкания – здесь небезызвестны.

Помимо того, они мне, равно как вероятно и Вам, копиями были переданы представителем движения гетмана Скоропадского – Мурашко. Нет ничего удивительного в том, что направление гетмана Скоропадского на борьбу с издавна враждебной ему организацией /ОУН или УНО/ смотрит односторонне и придает ей больше значения, чем ей подобает с немецкой точки зрения.

Вы совершенно правильно отмечаете, что главное имперское ведомство безопасности является ответственным за контроль над украинскими группами в империи. На основании этой компетентности я и принял необходимые меры, дабы своевременно предотвратить возможности нанесения ущерба государственной безопасности. Эти меры имеют целью удаление из ОУН лиц, которые разлагают или каким-либо иным образом вредят последней.

В третьем абзаце Вашего письма Вы распространяетесь относительно ценности и политического значения группы ОУН в смысле производимым впечатление критики известного и Вам немецкого центрального ведомства, работавшего с этой группой и поддерживающего ее и поныне. Вы, надеюсь, поймете, что я на эти Ваши изложения не отвечаю.

Поскольку же в Вашем распоряжении имеются документы, доказывающие или допускающие вывод о том, что ОУН в империи вредит государственной безопасности, я был бы благодарен за пересылку потому, что я рад каждому Вашему указанию.

В четвертом абзаце Вы упомянули о том, что Вы несколько месяцев тому назад осведомили имперское главное ведомство безопасности о вышедшем в Праге украинском календаре за 1940 г., в котором рекомендуется подписка, враждебных немцам, производства печати ОУН, как например, “Украинское слово”, Париж.

В последнем абзаце своего письма Вы интересуетесь отношением моего ведомства к этому календарному делу. Оно заключается в следующем:

Получение Вашего письма Вам было подтверждено нашим письмом IV Д 3 – 1319 139 от 4 февраля 1940 г. Одновременно было обещано сообщить Вам о результатах расследования полиции “Гестапо” в Праге

Несмотря на получение Имперским главным ведомством безопасности в течении года многосторонних новых заданий, проведение которых нас часто заставляло оставить на задний план дела, не нуждающиеся в срочной обработке, расследования по делу календаря “Пробоем” все же были окончены

Оказались следующие факты:

Заказчиком календаря является УНО в Праге, издателем Федир Хаевиц в Праге, Белградская улица 57/II, совместно с доктором Стефаном Росохой, Прага XIV, Святословово 42, являющийся также издателем “Наступа” и ответственным редактором “Пробоем”.

Печатался календарь фирмой “Задруга”, акционерное общество в Праге XII, Белградская 97, в двух тиражах. Первый тираж имел 1000 экземпляров, второй тираж – 3000 экземпляров, итого 4000 экземпляров, которые почти все распроданы. Рассылкой занималось книгоиздательство “Свобода” в Праге. Цена календаря 3 кр. в Протекторате и 35 пфен. вне его. Покупатели были украинские чиновники, рабочие и т. п. Оптовиком Иван Лозовик в Кракове, ул. Смоленская 19, линия 6 и Украинское объединение, Берлин В 50, ул. Ансбалштрассе, 15/II.

Что в календаре еще рекомендуется “Украинское слово”, Париж и “Наш ключ”, Буэнос Айрес, объясняется тем, что редактором перечислены все украинские издания, которые они считали германофильными. Последний номер газеты из Буэнос Айреса, полученный Росохой, был от 8 июля 1939 г., а последний номер парижской газеты от июня месяца 1939 г. Ни в одном из названных номеров не было германофильных выражений, в чем государственная полиция в Праге имела

возможность убедиться. Росоха уверяет, что он не знал, что эти газеты следует считать герmanoфобными.

Так как с оккупацией Франции выход “Украинского слова”, Париж прекратился, не оказалось необходимости конфискации календаря “Пробоем” и прекратить его распространение. Я считал, что это дело лишено интереса ввиду изменения обстоятельств.

От редактора газеты “Пробоем” Ивана Рожко взято обязательство в будущем придерживаться современного репортажа.

Относительно Ваших изложений о руководителе украинской “Фертрауенштелле”, доктора Николая Сушко сообщаю, что речь идет о германском подданном и старом партийном товарище докторе Николае Сушко, назначенном на этот пост в 1938 г. по соглашению с АПА, Верховным Главнокомандованием, Министерством иностранных дел и Имперским главным ведомством безопасности

Против его с самого начала выступало движение гетмана Скоропадского потому, что он происходит не из его рядов. Доктор Сушко неоднократно старался письменно и устно убедить руководителей гетманского движения в необходимости совместных совещаний и бесед. Однако, руководство движения гетмана Скоропадского отпиралось.

Несмотря на это отношении движения Скоропадского, доктор Сушко построил свою “Фертрауенштелле” на равных правах и в качестве сотрудника взял по одному представителю движения Скоропадского и украинских националистов. На это, явно сверхпартийное мероприятие доктора Сушко движение Скоропадского ответило тем, что продолжало обвинять его в партийности и отказалось передать “Фертрауенштелле” список своих членов. Помимо того, оно не зарегистрировало своих членов в “Фертрауенштелле”, но пыталось, обходя, ее собственными путями добиваться работы для своих людей.

Это поведение движения Скоропадского оказалось столь сильной помехой, что мне пришлось через СС – оберфюрера Мюллера Скоропадскому энергичным образом указывать на его долг перед страной, оказавшей ему гостеприимство. В связи с этим, я взял с него обязательство сотрудничать с украинской “Фертрауенштелле”, признанной государством и относящейся беспартийно к каждому украинцу, не взирая на его политическое направление. При этом оказалось, что Скоропадский никакому учению не поддается, а непреклонно придерживается даже ведомо ложных убеждений. Только принимая во внимание его преклонный возраст и то обстоятельство, что он во

время мировой войны шел навстречу планам немецкой оккупационной армии на Украине и ради его личного знакомства с Вами я отказался от мысли привлечь его к ответственности за невнимание к требованиям немецких властей.

Ошибка во взглядах гетмана Скоропадского состоит в том, что он в украинской “Фертрауенсштелле” видит политическое учреждение, между тем, как оно является чисто управляющим учреждением, регистрирующим украинцев по заданию моего ведомства, обеспечивающим их, т.е. предоставляющим им работу, разрешение на место жительства и паспорта и помогающим им в различных личных нуждах.

Помимо того, украинская “Фертрауенсштелле” должна познакомиться организации с желаниями немецких властей.

Дальнейших задач украинская “Фертрауенсштелле” не имеет и не добивается, но взятые на себя обязанности она должна исполнять корректно, беспартийно и добросовестно. Я неоднократно убеждался в том, украинская “Фертрауенсштелле” проводила свою деятельность в указанном мною смысле. Противоречащие этому утверждения, подвергнутые контролю, пока не оправдывались.

Опорная точка в Праге и / не подчиненная доктору Сушко / “Фертрауенсштелле” в генеральной области имеют сотрудников представителей движения Скоропадского.

Если я в вышеизложенном столь обстоятельно распространялся также относительно всех переданных мне Вами обвинений движения Скоропадского, то разрешите выразить надежду, что и Вы со своей стороны постараетесь разъяснить Скоропадскому, что он оказался неправ в своем поведении как по отношению к украинской “Фертрауенсштелле”, так и по отношению к немецким центральным властям, и что он свою позицию улучшит лишь тогда, если он в конце концов согласится на разумное сотрудничество в действительно беспартийной украинской “Фертрауенсштелле”, наконец и потому, что он своим теперешним поведением мешает своим приверженцам пользоваться льготами украинской “Фертрауенсштелле”, чем он им наносит убыток.

Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13 Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 188–192.

Документ

Матеріал стосовно призначення голови Української установи довіри в Німеччині, підготовлений для фіурера в апараті зовнішньополітичного відомства НСДАП. *(Машинопис. Завірений переклад з німецької мови на російську).*

Материал для фюрера относительно назначения украинского фертрауенштелле в Германии.

По особым соображениям Верховное Главнокомандование предложило назначить доктора Николая Сушко, 1909 года рождения, уроженца города Вены, руководителем украинского фертрауенштелле в Германии. Против этого назначения запротестовало внешнеполитическое ведомство НСДАП. Оно настаивало на том, что украинское доверенное ведомство, также как и русское и кавказское, должно заниматься обработкой эмигрантов из занятых большевиками областей. Для этой деятельности доктор Сушко является неподходящим кандидатом, так как он в течение нескольких лет находится в связи с, так называемой, группой Коновальца или ОУН, развивавшей свою антипольскую деятельность, главным образом, в Галиции. После того, как министерство внешних дел и другие ведомства сначала согласились с этим назначением, министерство внешних дел на основании переговоров с польским советником посольства – князем Любомирским, изменило свою точку зрения.

Главнокомандование войсками (отдел Абвер-контрразведка) настаивало на своем предложении, основываясь на решении Министерского Совета от 24 октября 1933 года, на основании которого ему предоставлена вся подготовительная политическая работа на востоке /см. приложение № 1/, по нашему мнению, решение подготовительной политической работы на востоке не заимствовано. Оно считает группу Ярого–Коновальца единственно подходящей и поэтому должно настаивать на назначении доктора Сушко руководителем украинского доверенного ведомства.

Через некоторое время Министерство внешних дел вновь изменило свою точку зрения и отказалось от своих сомнений относительно назначения доктора Сушко. Тогда гестапо сообщило, что оно назначило доктора Сушко руководителем украинской фертрауенштелле в Германии, полагая, что и внешнеполитическое ведомство НСДАП

даст свое согласие. В этом же письме гестапо сообщило, что по их сведениям доказательств относительно пребывания доктора Николая Сушко в группе Ярого–Коновальца или в Организации украинских националистов не имеется. Здесь получается явное противоречие, так как главное командование войсками по особым соображениям, а именно, на основании связей доктора Сушко с группой Ярого–Коновальца, настаивало на его назначении.

Кроме того, польский прокурор на процессе по делу украинских националистов назвал доктора Сушко представителем группы Ярого–Коновальца или ОУН в Австрии, как это видно из украинской газеты “Діло” от 20 ноября 1935 года /приложение № 2/. После покушения на Коновальца голландские газеты писали о том, что Коновалец незадолго до своей кончины разговаривал по телефону из Роттердама именно с этим же Сушко, находившимся в Вене.

Внешнеполитическое ведомство НСДАП протестовало против назначения доктора Сушко до тех пор, пока не поступило от заместителя фюрера указание отстаивать его точку зрения в этом вопросе.

Внешнеполитическое ведомство НСДАП руководствовалось следующей политической точкой зрения:

Назначение доктора Николая Сушко на пост руководителя украинской фертрауенштелле в Германии означало бы политическую тождественность империи /Рейха/ по украинским вопросам с группой Ярого–Коновальца. Так, по крайней мере, смотрели бы на это не только все украинские эмигранты, но и за границей, ведь и в Риме, например, тщательно наблюдают за каждым шагом Германии в украинских вопросах. Группа Ярого–Коновальца – одна из украинских организаций, выступивших против поляков. Она основывается почти исключительно в занятых поляками областях Украины.

С политической идеологией эта группа пока никогда не выступала. Она ограничивалась мелкими террористическими мерами против украинских политиков в Галиции, причем, ее сотрудничество с польской тайной полицией оставалось довольно неясным. Она с самого начала своего возникновения находилась в некоторой связи с Москвой и, надо полагать, поддерживалась оттуда. В последнее время, получив поддержку со стороны немецкого имперского Военного министерства, она стала развиваться в группу просто-напросто связистов и агентов. Как таковая она должно быть оказывала соответствующему министерству ценные услуги.

Политическое предпочтение этой организации перед другими группами эмигрантов Внешнеполитическому ведомству, кажется не только необоснованным, но прямо таки ошибочным. К тому же, на основании еще ранее существовавших трений и разногласий между галичанскими и настоящими русскими группами Великой Украины, как раз галичанская группа эмигрантов может ожидать особые препятствия. Но при освещении всех украинских вопросов отношение к Польше является существенным. Назначение члена группы Ярого-Коновальца с самого начала оценивалось как антипольское решение всего украинского вопроса, почему же польско-украинский вопрос выдвинулся вперед, большевистски-украинский оказался на заднем плане. Следует при этом учесть, что группа Ярого–Коновальца в Галиции является отнюдь не единственной украинской национальной организацией, с которой в таком случае приходилось бы работать.

Сотрудничество группы Ярого–Коновальца с имперским военным министерством, отделом контрразведки заволочено некоторым туманом. Однако, господин Ярый в Закарпатской Украине выступает в роли посланника и ссылается на свои особенно близкие отношения с немецким генеральным штабом и руководящими немецкими ведомствами. Ярому предоставили возможность передать Закарпатской Украине материал на тысячу мундиров как подарок, чтобы и таким образом создать видимость будто бы группа Ярого–Коновальца является избранной политической боевой группой Германии /приложение № 3/. Не соответствует также действительности, что ОУН или группа Ярого-Коновальца составляет сплоченное единство. Против Германии все чаще поднимаются противоречия и нападения, как это нам уже удалось проследить в печати этой группы.

Берлин 13 декабря 1938 года.

*Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13
Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 209–213.*

Документ

Повідомлення про телефонну розмову представника зовнішньополітичного відомства НСДАП з керівником військової розвідки адміралом Ф. В. Канарісом стосовно Української установи довіри в Німеччині від 17 грудня 1938 року. *(Машинопис. Завірений переклад з німецької мови на російську).*

Сообщение № 2 относительно украинского доверенного ведомства / фертрауенштелле/ в Германии, телефонный разговор с адмиралом Канарисом от 17 декабря 1938 года.

Адмирал Канарис сообщил по телефону, что он с нашим отказом относительно назначения Сушко согласиться не может, не доложив об этом сразу же фюреру. Вся работа в этой области в течение трех лет проводится с согласием высших инстанций. Он по этому поводу достиг соглашения с гестапо, а также и два дня тому назад с министром иностранных дел фон Риббентропом, который в этой области дал ему некоторые указания. Если Сушко не будет назначен, весь их план нарушится и он будет вынужден просить снять с него возложенную на него обязанность.

Я ответил адмиралу Канарису, что нам относительно этой трехлетней работы ничего неизвестно и что мы еще раньше протестовали бы против политического выдвижения члена группы Ярого–Коновальца, так как здесь речь идет не о военных, а о политических делах.

Тогда адмирал Канарис вновь подчеркнул, что эта работа проводилась с согласием высших инстанций и что он не откажется от своей точки зрения. В этом случае, значит, подготовительная работа и крупные денежные средства израсходованы напрасно.

Я ответил, что против его военных дел и приготовлений, с нашей стороны, возражений никогда не было, но назначение касается политической области, что может привести к последствиям, не касающимся военного сектора.

Адмирал Канарис все же настаивает на своем мнении и просит нас подвергнуть нашу точку зрения пересмотру. Я обещал ему доложить рейхслайтеру о нашем с ним разговоре.

*Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13
Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 208–209.*

Документ

Доповідна записка стосовно наради у рейхсляйтера А. Розенберга за участі штабсляйтера А. Шиккеданца, адмірала В. Канаріса, підполковника Е. Лахузена та майора Е. Штольце від 21 грудня 1938 року в справі призначення голови Української установи довіри. *(Машинопис. Завірений переклад з німецької мови на російську).*

Материал относительно назначения украинского доверенного от 21 декабря 1938 года.

Совещание у рейхсляйтера Розенберга в присутствии штабсляйтера Шиккеданца, адмирала Канариса, подполковника Лахузена и майора Штольце от 21 декабря 1938 года.

Адмирал Канарис объясняет рейхсляйтеру способ работы, проведенной верховным главнокомандованием с группой Коновальца–Ярого или ОУН. Он заявляет, что соглашение с этой группой достигнуто на основании совещания с министерством иностранных дел и соглашения с японцами. Сама работа заключается в обучении военного дела.

Для административного объединения всех здешних украинских эмигрантов после долгих совещаний с министерством иностранных дел и гестапо, последовало создание украинского доверенного ведомства /фертрауенштелле/, руководителем которого со стороны верховного главнокомандования выдвинута кандидатура некоего доктора Николая Сушко. Адмирал Канарис еще раз уверяет, что этот доктор Н.Сушко не был сотрудником группы Коновальца–Ярого или ОУН. Это точно установлено со стороны верховного главнокомандования и гестапо. В противоречащих этому слухам речь идет, очевидно, о другом украинце однофамильце.

Штабсляйтер Шиккеданц заявляет, что у АПА, однако, имеются противоречащие сведения, именно в ответ на замечание майора Штольце – не со стороны гетманцев.

Рейхсляйтер Розенберг указывает на политическую сторону всего этого дела. Не касаясь военного обучения и подготовки, обязан указать на возможные политические последствия. Было бы политически крайне ошибочно опираться только на одну группу эмигрантов, именно на группу Коновальца–Ярого или ОУН и побороть все остальные группы. Рейхсляйтер Розенберг напоминает о деле украинского полковника

Полтавца–Острияницы, арестованного отделом контрразведки на основании данных из кругов группы Коновальца–Ярого или ОУН и посаженного в концлагерь. Лишь по ходатайству АПА он был освобожден. Розенберг заявляет, что конечно, было бы невозможно использовать сотрудничество группы Коновальца–Ярого или ОУН с отделом контрразведки для ликвидации других нежелательных конкурентов.

Адмирал Канарис заявил, что это случилось при его предшественнике и что за это он не отвечает. Его стремление издавна направлено на дружественное сотрудничество с партией и всеми политическими учреждениями. Адмирал Канарис считает, что согласиться с / кандидатом / ОУН – это, по его мнению, можно сравнить с соглашением Генлейна, достигнутым в свое время в борьбе за Судетскую область между различными учреждениями.

Рейхсляйтер Розенберг находит это сравнение неподходящим, так как Генлейн действовал в своей стране. Он указывает на то, что группа Коновальца–Ярого или ОУН, главным образом, опирается на Галицию, а что касается политического влияния в Великой Украине, то она наткнется на большие затруднения. Ведь при всей военной подготовке не следует выпускать из виду и политическую цель, чтобы достигнуть ее всяким путем и при возможно благоприятных условиях. Адмирал Канарис признает, что политическую цель верховное главнокомандование не приняло во внимание. Конечно, политическая цель может быть намечена лишь в Берлине.

Тогда рейхсляйтер Розенберг разъяснил адмиралу Канарису, что при преследовании военной цели в сотрудничестве верховного главнокомандования с группой Коновальца–Ярого или ОУН, одновременно необходимо также наметить и политическую цель по отношению к Украине.

Группа Коновальца–Ярого или ОУН пока еще не развивала никакой политической идеологии. Она более или менее осталась организацией с ограниченными военными задачами, а по отношению к ней две другие эмигрантские организации находятся в гораздо выгоднейшем политическом положении. Это группа Левицкого, опирающаяся на Варшаву, и группа Скоропадского.

Группа Левицкого пока еще целиком плывет в польском течении. Она получила преимущество политической традиции в борьбе социал-революционного анархистского направления за независимую Украину против прежнего царизма. Она опирается, главным образом, на Со-

ветскую Украину. Тоже самое можно сказать и относительно группы Скоропадского, которая имеет развитую идеологию и может указать на политические события в связи с независимостью Украины. Элементы традиции остаются. Даже в том случае, если не принимать во внимание в будущем личность самого бывшего гетмана. За Скоропадским, кроме того, стоят сильные группы украинских эмигрантов в США, Канаде, Южной Америке, из числа которых в случае переворота на Украине может пополняться отсутствующая интеллигенция. Этой группой не следует пренебрегать в случае политического выступления против коммунизма, равно и как против еврейства.

Адмирал Канарис полностью соглашается с этими размышлениями, и он нисколько не желает односторонней политической связи / рейха / империи / с одной лишь группой, в данном случае с Коновальцем-Ярым или ОУН. Он сейчас же думает непосредственно вступить в связь с гетманом Скоропадским, чтобы поддерживать в известной степени и эту группу.

Подполковник Лахузен показывает рейхсляйтеру Розенбергу список украинских политических групп, среди которых, к изумлению рейхсляйтера, группа Скоропадского названа монархически-великорусской.

Адмирал Канарис говорит еще о том, что группа Коновальца-Ярого или ОУН ему передала листовки и воззвания против коммунизма на украинском языке, выработанные ею же. Он обещал рейхсляйтеру Розенбергу передать несколько экземпляров.

Возвращаясь к вопросу украинского доверенного после вторичного заявления адмирала Канариса о том, что, по его данным, названный доктор Н.Сушко не принадлежит к группе Коновальца-Ярого или ОУН, было принято следующее решение:

Исходя из предпосылки, что названный доктор Николай Сушко не являлся и не является сотрудником группы Коновальца-Ярого или ОУН, внешнеполитическое ведомство НСДАП соглашается с его назначением при том условии, что ему даются в помощники по одному представителю из группы Скоропадского и группы Коновальца-Ярого или ОУН. Этот круг со временем может быть и расширен. Доктор Николай Сушко выдвигается как германец, чтобы этим соблюдалась нейтральная линия по отношению ко всем украинским группам.

В заключении адмирал Канарис заявил, что удовлетворит просьбу нашего отдела – свести счеты с большевизмом и передать в исполь-

зование нашему ведомству все радиотелеграфные сведения, поскольку таковые не касаются чисто военных дел.

Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13 Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 225–227.

Документ

Доповідна записка стосовно українського довіреного – доктора Миколи Сушка. Телефонна розмова начальника штабу зовнішньополітичного відомства НСДАП А. Шиккеданца з керівником абверу адміралом В. Канарісом від 28 грудня 1938 року. *(Машинопис. Завірений переклад з німецької мови на російську)*

Заметка относительно украинского доверенного – доктора Николая Сушко – телефонный разговор с адмиралом Канарисом от 28 декабря 1938 года.

28 декабря 1938 года звонил адмирал Канарис и сообщил мне *(Арно Шиккеданц – Д. Б.)*, что он мое письмо от 23 декабря относительно украинского доверенного ведомства /фертрауенштелле/ и о назначении доктора Николая Сушко получил. Он оживленно возражал против высказанного в этом письме мнения, что относительно членства названного доктора Сушко в ОУН, нами вновь начато расследование при помощи гестапо. По мнению его спутников, которых он выслушал каждого в отдельности, совещание кончилось тем, что внешнеполитическое ведомство НСДАП согласилось с назначением доктора Сушко на основнии доводов адмирала Канариса. Следствие может затянуться на недели и месяцы, дело об убийстве Коновальца при этом вновь будет развернуто и все дело будет заторможено до бесконечности. Но он уже доложил генерал-полковнику Кейтелю, что достигнуто полное соглашение, и теперь, к сожалению, ему придется докладывать, что это не так.

Я ответил адмиралу Канарису, что действительно, во время самого совещания это оформление, правда, не было подтверждено, но что я во время разговора вставил заметку, что мы получили сведения, говорящие противоположное о докторе Николае Сушко. Он может быть помнит, что майор Штольце тут же бросил замечание “о приверженцах гетмана Скоропадского”, что я, однако, отрицал. Дело, как таковое, осталось неизвестным и его теперь надо бы окончательно решить.

Адмирал Канарис возражал против этого и настаивал на том, что он, дескать, неоднократно заявлял, что дело ими расследовано тщательным образом и что во всех этих утверждениях нет ни атома истины.

Тут вышла путаница с человеком-однофильцем. Он как М-доверенный с такой длительной затяжкой дела не может согласиться и он задумывается над тем, не лучше ли ему выпутаться со всего этого дела.

Я ему ответил, что мы также не ожидали такого оборота дела, наоборот, мы думали, что контроль может быть проведен в короткий срок и пройдет без всяких затруднений.

На это адмирал Канарис ответил, что он говорил также с штандартенфюрером Мюллером от гестапо и что он отправленное нами в гестапо письмо прочел. Штандартенфюрер Мюллер был также удивлен по поводу проведения этого дела, тем более, что адмирал Канарис к тому времени уже успел сообщить группенфюреру Гейдриху, что мы достигли полного соглашения. Во всем этом деле напрасно поднято много пыли допрашиванием целого ряда лиц, что ни к чему не приводит, так как оно им уже расследовано, получается лишь заторможение дела. Он себе представить не может, что рейхсляйтер дал свое согласие на это дело.

В этом убеждении мне, к сожалению, пришлось его разочаровать, на чем наш разговор и кончился.

Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13 Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 217–218.

Документ

Лист начальника поліції безпеки керівнику штабу (штабслайтеру) зовнішньополітичного відомства НСДАП А. Шиккеданцу (*Машинопис. Переклад з німецької мови на російську*)

Начальник полиции безопасности
С – III /11 А/ – 251/38 г.
Берлин СВ 11, 13.1.39.
Принц Альбрехт штрассе 8.
Секретно

Внешнеполитическому департаменту НСДАП для вручения господину руководителю штаба Шиккеданцу или заместителю.

Берлин В 35

Маргаретенштрассе 17

Содержание: Украинский доверенный.

По делу: Ваше письмо от 21.12 – 4214/4216/38 – от 22.12.38 г. – 4218/38 и от 23.12.1938 г. – 4219/38

Приложений: нет.

Ссылаясь на вышеприведенные письма, сообщаю, что я приказал отделению управления государственной полиции в Вене допрашивать доктора Павла Кашинского и названных им свидетелей относительно того, что им известно о докторе Сушко и его членстве в организации ОУН или по поводу его деятельности в группе Коновальца-Ярого.

По протоколам допросов оказывается, что только один доктор Кашинский дал показания о деятельности доктора Сушко в Организации украинских националистов /ОУН/. Затем он утверждает, что доктор Николай Сушко не состоял членом или сотрудником группы Коновальца-Ярого. Кашинский лишь полагает, что доктор Сушко был членом ОУН.

В противоположность показаниям доктора Кашинского, свидетели Грыцовый и Мацилинский заявили, что они не помнят, присутствовал ли доктор Николай Сушко на конституционном собрании ОУН. Им, а также и свидетелю Сысаку неизвестно, состоял ли Сушко членом ОУН и принимал ли он участие в деятельности этой организации в качестве секретаря.

Во время следствия свидетель Мацилинский был допрошен по вопросу: роль доктора Сушко в связи с убийством польского министра внутренних дел Перацкого. Мацилинский того мнения, что Сушко никаким образом не участвовал при подготовке или проведении покушения. Это показание подтверждается находящимся в здешних актах письмом министерства иностранных дел от 30 ноября 1935 г. – IV по. 7719 §, в котором говорится, что член ОУН Роман Сушко во время покушения имел литовский паспорт на имя “Мыколы Мельнычука”. Очевидно, на основании имени “Мыкола” в паспорте получилось недоразумение, доктора Николая Сушко перепутали с Романом Сушко. Между прочим, доктор Николай Сушко на допросе заявил, что он узнал, будто Роман Сушко раньше часто пользовался кличкой “Мыкола”.

Предположение, что Коновалец незадолго до отъезда из Берлина имел телефонный разговор с доктором Николаем Сушко, также оказалось неправильным. Показанием Барановского ясно подтверждается, что Коновалец имел телефонный разговор с Романом Сушко. Кроме того, расследованием, произведенным тайной государственной полицией по делу убийства Коновальца, уже в свое время ясно доказано, что Коновалец имел телефонный разговор не с доктором Николаем Сушко, а с бывшим украинским полковником Романом Сушко. Барановский заявил дополнительно, что он убежден, что доктор Николай Сушко никогда не находился в отношениях с Коновальцем и никогда не был членом или функционером ОУН.

Наконец, в присланном сюда 19 октября 1938 года защитном заявлении доктор Сушко уже в то время старался опровергнуть имеющиеся здесь показания доктора Кашинского и под присягой подтвердил, что он не был ни представителем руководства ОУН, ни секретарем этой организации. Доктор Сушко полагает, что Кашинский и Сысак дали показания против него по личным мотивам. Ему оба они уже несколько лет знакомы. Сысака в свое время пришлось выключить из украинского студенческого общества “Сич” из-за неколлегиального поведения. Кашинский во время безработицы был взят доктором Сушко на службу в качестве домашнего учителя, так как супруга Сушко, урожденная немка, желала научиться украинскому языку; неправильные показания Кашинского доктору Сушко кажутся непонятными.

Относительно заметки в газете “Дило” от 20 ноября 1935 года, назвавшей доктора Николая Сушко со слов прокурора в деле Перацкого представителем ОУН – см. письмо от 22 декабря 1938 года – доктор Сушко еще 19 октября 1938 года заявил тайной государственной полиции следующее:

“Приведение статьи из газеты “Дило” как доказательства моей якобы деятельности в ОУН является абсурдом не только для юриста, но и для всякого здравомыслящего человека.

Я никогда не был знаком ни с Сеньком, ни с Сцьборским и не знаю этих господ и сегодня. Если эти господа действительно показали, что я имел какие-либо дела с ОУН, то эти показания ложны.

Далее я должен указать на то, что эта “статья” газеты “Дило” содержит лишь выдержку копии польского обвинительного акта. Газета “Дило” сама комментариев к этому не дает.

Очень странно, что круги, пользующиеся этой выдержкой как “доказательством”, не считают нужным воспользоваться и той выдержкой газетной статьи, в которой говорится о ходе всего процесса, а не только об обвинительной речи. Из этой статьи именно видно, что защитники, попросившие предоставить им возможность познакомиться с обвинительным актом Сенька, не были удостоены ответа. А когда защитники высказали сомнение относительно правдивости “архива – Сенька и подтвердили, что этот разоблачающий материал” является фальсификацией, прокурор ответил ледяным молчанием. Я не имею права критиковать польское правосудие 1935 года, но я не могу согласиться с тем, что меня связывают с этим процессом. Я, к сожалению, не был тогда в состоянии и не могу и сегодня потребовать от польского прокурора ответа. Не было и надобности отвечать на эти нападки на меня, так как защитники подсудимых и без того достаточно выяснили правдоподобность всего материала. Этим для меня дело считалось законченным.

Возвращаясь еще раз к моей деятельности секретарем ОУН, я должен заметить, что мне кажется подозрительным, что будто бы Роман Сушко, между прочим, работал также под кличкой Мыкола / Николай/. Так, по крайней мере, написано в обвинительном акте, согласно выдержки “Дило”. Я считаю вполне возможным, что меня спутали с Романом Сушко. Не было бы лишним, если бы Ваш департамент обратился бы к Роману Сушко с запросом, был ли он в это время “секретарем” ОУН. Роман Сушко в то время, насколько мне известно, находился в Австрии.

Я еще раз повторяю, что я никогда не был ни “секретарем” ОУН и ни в какой-либо другой периферийной организации не работал.

Наконец, я обращаю Ваше внимание на то, что я германский подданный и беспрерывно, начиная с 1932 года, являюсь членом НСДАП – движения Гитлера в Австрии. Этими фактами мои политические цели и мое мировоззрение совершенно ясно и точно обрисованы”.

Романа Сушко допрашивать сейчас невозможно, так как он находится в Америке. Доктор Сушко согласен – если это окажется нужным – назвать еще свидетелей, готовых опровергать показания Кашинского относительно его сотрудничества в ОУН.

Однако, на основании вышеизложенного я полагаю, что от дальнейших расследований можно отказаться, тем более, что показания

главного свидетеля Кашинского не пользуются слишком хорошей репутацией и крайне сомнительны.

Поэтому я попросил бы Вашего срочного сообщения о том, являются ли Ваши сомнения относительно назначения доктора Сушко руководителем бюро украинского доверенного теперь разрешенными или остаются еще не ясными.

Письмом от 21 декабря 1938 года Вы сообщаете, что на основании соглашения с главным командованием армии Вы ставите назначение доктора Сушко в зависимость от того обстоятельства, что ему следовало бы дать по одному сотруднику как с гетманской группы, так и со стороны группы Коновальца или УНО.

Я считаю создание особого штаба советников ненужным. Поскольку работой украинского доверенного затрагиваются вопросы украинской эмиграции, руководитель – доверенный сам может решить эти вопросы путем переговоров с представителями – председателями соответствующей группы.

Чтобы группа Скоропадского и УНО убедились в том, что бюро украинского доверенного является вполне неполитическим учреждением, служащим лишь регистрации и экономическому обеспечению украинских эмигрантов и являющимся ответственным за соблюдение порядка среди украинских эмигрантов, я намерен назначить по одному советнику для украинского доверенного, взятых из группы Скоропадского и УНО. Такими сотрудниками могут быть не руководители отдельных эмигрантских движений, а члены или сочувствующие, не занимавшиеся и не занимающиеся руководящей эмигрантской политикой, но готовые и способные добросовестно исполнять возложенные на них обязанности.

Прошу также Вашего согласия на это.

Главному командованию армии я переслал копию этого письма.

/Подпись/

*Галузевий Державний архів Служби безпеки України – Фонд № 13
Друковані видання. – Справа 372. – Том 34. – Арк. 183–186.*

Джерела та література:

1. Від Головної управи УНО // Український Вісник (Берлін) Орган Українського національного об'єднання в Німеччині. – Ч. 21 (120). – 17 жовтня 1943 року.
2. Галузевий державний архів Служби безпеки України. – Ф. 13 Друковані видання. – Спр. 372. – Т. 34.

3. Енциклопедія українознавства . У 10-ти томах / Гол. ред. Володимир Кубійович. – Париж; Нью-Йорк, 1954–1989.
4. Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – 1020 с.
5. Залеский К. А. Кто был кто в Третьем рейхе: Биографический энциклопедический словарь. – Москва, 2003. – 942 с.
6. Каменецький І. Українське питання в німецькій зовнішній політиці між двома світовими війнами // Євген Коновалець та його доба. – Мюнхен, 1974. – С. 851–882.
7. Карпатська Україна в боротьбі. Збірник. – Відень, 1939. – 234 с.
8. Кентій А.В. Нариси історії Організації українських націоналістів (1929–1941 рр.). – Київ, 1998. – 200 с.
9. Книш З. Перед походом на Схід. Спогади й матеріали до діяння Організації Українських націоналістів у 1939 – 1941 роках. – Торонто, 1958. – I частина. – 188 с.; II частина. – 192 с.
10. Коваленко Ю. Українське національне об'єднання (УНО) в Німеччині // Організація українських націоналістів (1929–1954). – Франція, 1955. – С. 377–391
11. Косик В. Україна і Німеччина у другій світовій війні. – Париж – Нью-Йорк – Львів, 1993. – 659 с.
12. Кубійович В. Том II. Мемуари. Роздуми. Вибрані листи // Упорядкування проф. Олега Шаблія. – Париж, Львів, 2000. – 1024 с.
13. Кубійович В. Українці в Генеральній Губернії. 1939–1941. Історія Українського Центрального Комітету. – Чикаго, 1975. – 664 с.
14. Кучерук О. С. Рико Ярій – загадка ОУН. – Львів, 2005. – 212 с.
15. Кушинський А. Закарпаття в боротьбі. Спогад. – Буенос-Айрес, 1981. – 224 с.
16. Оснування Комісаріату для українських справ у Німецькій державі // Українська пресова служба. Українське видання. Заступництво на Німеччину. – Берлін. – 1938. – 12 грудня. – Ч. 16/38.
17. Паньківський К. Від держави до Комітету. – Нью-Йорк; Торонто, 1957. – 160 с.
18. Паньківський К. Від Комітету до Державного центру (1944–1948). – Нью-Йорк; Торонто, 1968. – 288 с.
19. Паньківський К. Роки німецької окупації (1941 – 1944). – Нью-Йорк; Торонто, 1965. – 480 с.
20. Пропам'ятна книга Данцігерів. Історичні нариси та спомини колишніх студентів Політехніки Вільного Міста Данцігу. 1921–1945. – Філадельфія; Торонто; Нью-Йорк, 1979. – 218 с.
21. Романишин П. Історія української еміграції та українська католицька церква в Німеччині // Українці в Берліні (1918–1945). Пропам'ятний

збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З'їзду 5-го вересня 1981 року в Шератон готелі в Торонто, Канада. Редактор: Василь Верига. – Торонто, 1996. – С. 208–225.

22. Скиба Р. Українське Національне Об'єднання (УНО) в Німеччині. До генези постанови УНО // Українці в Берліні ... С. 177–183.

23. Срібняк І.В. Полонені українці в Австро-Угорщині та Німеччині (1914–1920рр.). – К., 1999. – 296 с.

24. Стерчо П. Карпато-Українська держава. До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919–1939 роках. – Торонто, 1965. – 288 с.

25. Трощинський В. П. Міжвоєнна українська еміграція в Європі як історичне і соціально-політичне явище. – К., 1994. – 260 с.

26. Трощинський В.П., Шевченко А.А. Українці в світі. – К., 1999. – 352 с.

27. Українці в Берліні (1918–1945). Пропам'ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З'їзду 5-го вересня 1981 року в Шератон готелі в Торонто, Канада. Редактор: Василь Верига. – Торонто, 1996. – 256 с.

28. Філонович В. Березневі дні Карпатської України / Вступна стаття, упорядкування, коментарі В. Власенка. – Суми, 2009. – 100 с.

29. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 126.

30. Яріш В. Українська Установа Довір'я в Німеччині. Офіційно: Ukrainische Vertrauensstelle im Deutschen Reiche // Українці в Берліні (1918–1945). Пропам'ятний збірник доповідей і спогадів з життя і діяльності українців у Берліні з нагоди З'їзду 5-го вересня 1981 року в Шератон готелі в Торонто, Канада. Редактор: Василь Верига. – Торонто, 1996. – С. 184–187.

31. Bundesarchiv Berlin. – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 1031.

32. Bundesarchiv Berlin – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3049 (Звіт Таємної державної поліції за жовтень – листопад 1936 року).

33. Bundesarchiv Berlin. – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3060 (Звіт Таємної державної поліції за 1938 рік).

34. Bundesarchiv Berlin. – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3061 (Звіт Таємної державної поліції за 1938 рік).

35. Bundesarchiv Berlin. – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3062 (Звіт Таємної державної поліції за січень – березень 1939 року, складений 3 квітня 1939 року).

36. Bundesarchiv Berlin. – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3062 (Звіт Таємної державної поліції за квітень – червень 1939 року від 3 червня 1939 року).

37. Bundesarchiv Berlin. – R 58 Reichssicherheitshauptamt (RSHA). – Nr. 3062 (Звіт Таємної державної поліції про нелегальний комуністичний та марксистський рух в Німеччині за другий квартал 1939 року).

38. Dodenhoeft, Bettina Laßt mich nach Rußland heim: russische Emigranten in Deutschland von 1918 bis 1945. – Frankfurt am Main; Berlin; Bern; New York; Paris; Wien: Lang, 1993. – 338 S.

39. Encyclopedia of Ukraine. Volume V. – St-Z / Edited by Danylo Husar Struk. – Toronto; Buffalo: London, 1993.

40. Jerabek, Blanka Das Schulwesen und die Schulpolitik im Reichskommissariat Ukraine (1941–1944). Im Lichte deutscher Dokumente. – München: Ukrainische Freie Universität, 1991.

41. Kotowski, Albert S. „Ukrainisches Piemont“? Die Karpatenukraine am Vorabend des Zweiten Weltkrieges // Jahrbücher für Geschichte Osteuropas. – 2001. – H. 1. – S. 67–95.

42. Ukrainischer Pressedienst in Deutschland. – 1938. – Nr. 16/38

43. Werner, Günter Die Geschichte der russisch-orthodoxen Kirche in Deutschland in den Jahren 1920–1950. – Sigmaringen, 1982.

44. Zlepko, Dmytro Die Entstehung der polnisch-ungarischen Grenze (Oktober 1938 bis 15. März 1939). Vergangenheitsbewältigung oder Großmachtpolitik in Ostmitteleuropa. – München, 1980. – 207 S.

Дмитро Бурім (Київ, Україна) Микола Сушко та Організація українських націоналістів: до питання про партійно-політичну приналежність голови Української установи довіри в Німецькій імперії (1938–1945)

В публікації досліджується питання партійно-політичної приналежності голови Української установи довіри в Німецькій імперії д-ра Миколи Сушка (1938–1945).

Ключові слова: Українська установа довіри в Німеччині, Україна, Німеччина, українська еміграція, Українська Громада в Німеччині, Українське Національне Об'єднання в Німеччині, Микола Сушко.

Дмитрий Бурим (Киев, Украина) Николай Сушко и Организация украинских националистов: к вопросу о партийно-политической принадлежности председателя Украинского учреждения доверия в Германии (1938–1945)

В публикации исследуется вопрос о партийно-политической принадлежности председателя Украинского учреждения доверия в Германии д-ра Николая Сушко (1938–1945).

Ключевые слова: Украинское учреждение доверия в Германии, Украина, Германия, украинская эмиграция, Украинское Общество в Германии, Украинское Национальное Объединение, Николай Сушко.

Dmytro Burim (Kyiv, Ukraine) Mykola Sushko and Organization of Ukrainian Nationalists: to a problem of party-political membership of the Head of the Ukrainian Trust Institution in the German Empire (1938–1945)

The publication contains a study on the problem of party-political membership of the Head of the Ukrainian Trust Institution in German Empire Dr. Mykola Sushko (1938–1945).

Key words: the Ukrainian Trust institution in Germany, Ukraine, Germany, Ukrainian émigrés, Ukrainian Hromada in Germany, Ukrainian National Union in Germany, Mykola Sushko.